

דיני טלטול מן הצד (ב)

משא ומתן בדברי הרב בעל התניא בקונטרס אחרון סימן רנ"ג

ברין טלטול מוקצה ע"י דבר אחר שבידו

בש"ע הרב סימן ש"ח סעיף ס' כתב וז"ל ולא התירו טלטול ע"י דבר אחר אלא כשדבר האסור כבר הוא מונח על דבר המותר והוא מטלטל בידיו הדבר המותר והדבר האסור מיטלטל מאליו וכו' משא"כ כשמגורן בסכין אינן מיטלטלין מאליהן אלא הוא מטלטל ע"י הסכין שנעשה לו כיד ארוכה עכ"ל. ובסימן רנ"ט בקונטרס אחרון אות ג' האריך בביאור הדבר, וז"ל דכאן עיקר טלטולו הוא דבר האסור ואינו מטלטל מן הצד של היתר אלא מטלטלו כדרכו ע"י היתר שההיתר נעשה לו כידא אריכתא דלקיחה ע"י דבר אחר שמיה לקיחה ע"י"ש בארוכה. והנה כל האחרונים חולקים ע"ז וס"ל כשמגור המוקצה ע"י מקל ארוך הוי טלטול מן הצד ה"ה הטורי זהב סימן ש"ח ס"ק י"ח והפרמ"ג שם ובסימן של"ז א"א וכ"כ התוספת שבת בפשיטות בסימן של"ז וכן מבואר במחצית השקל בסימן של"ז וכן מבואר בלבוש סימן של"ז בהגה ע"י"ש. וכן דעת המאמר מרדכי סימן ש"ח סעיף כ"ז כהט"ז, וכן ביאר מהרש"ם בדעת תורה סימן ש"ח סעיף כ"ז, וכן דעת המשנה ברורה סימן ש"ח ס"ק קט"ו כהט"ז. וכן מבואר בדברי הח"א כלל ס"ז אות כ"ז לענין סוכות, שמתיר לנער הסכך מן המים המטפטף ע"י מקלות משום דהוי טלטול מן הצד.

והנה רבינו הרב ז"ל האריך להביא ראיות לשיטתו ואני העני לא באתי להכריע דכבר אמרו חז"ל אלו ואלו דברי אלקים חיים, ובאתי רק לישב את דברי האחרונים הנ"ל מכל ראיות הרב ז"ל, וגם להוסיף ראיות מדברי הראשונים שלא היה נדפס בזמן רבינו הרב ז"ל.

בתחילה הוכיח רבינו הרב ז"ל מהא דאיתא בגמרא ובש"ע סימן שי"א פירות הטמונים בתבן ובקש המוקצים יכול לתחוב בהם מחט או כוש ונטלם והקש ננער מאליו ע"י"ש. משמע דאסור לנער התבן בכוש וליטול הפגה בידים דאל"כ למה ליה כוש וכרכר שראשן חד ידחפנו בקנה או בדבר אחר, אלא ודאי דוקא שהן ננערות מאליהן ולא שיטלטלם הוא ע"י דבר אחר זת"ד. ויש לישב בפשיטות דבימיהם היו רגילים להשים התבן בתוך קופה ולהטמין שם כמו דאיתא במתני' דף מ"ט קופה מטה על צידה ועיין בגמ' דף מ"ח וכי מפני שאין לו קופה של תבן עומד ומפקיר קופה של מוכין. ה"נ מיירי שטמן את הפגה בתוך קופה של תבן וממילא א"א לו לגרור את הקש לצדדין ע"י קנה שהרי הקופה הוא מלאה תבן ואין לו שום מקום היכן לפזרו, ע"כ אין לו עצה אחרת אלא ליטול את הפגה ע"י כוש או קרקר.

עוד הביא את דברי הרי"ף והר"ן סו' פ' ט"ז גבי צואה. כונתו דשם איתא דצואה של תרנגולין ושל בני אדם באותה חצר מותר לכבדה ולהוציאה לבית הכסא דגרף של רעי מטלטלין ליה. וכן כתב הר"ן שם דבחד צד אחרת שאדם מקצה לו מקום לא שרו לטלטלה משום גרף של רעי ע"י"ש. ולכאורה למה צריכין לההיתר של גרף של רעי הלא הכיבוד אינו אלא טלטול מן הצד, ומזה הוכיח הרב ז"ל דהכיבוד הו"ל כידא אריכא ולא מיקרי טלטול מן הצד. אבל לענ"ד לא הבנתי הלא טלטול מן הצד לא הותר אלא בשביל דבר המותר או שצריך למקומו של האיסור וכאן הלא א"צ כלל למקומו של הצואה אלא שרוצה לסלקו משום שקץ

בו, וכן בחצר אחרת שאינו רוצה שהיה שם שלא יתלכלך הקטן, אבל א"צ כלל למקומו של המוקצה א"כ לא מיקרי לצורך דבר המותר ולא הותר טלטול מן הצד. וצ"ל דס"ל לרבינו הרב ז"ל דכל שאינו לצורך המוקצה ממש הותר בו טלטול מן הצד אף שאינו ממש לצורך היתר, אבל עכ"פ אין מזה קושיא על שאר האחרונים דלא ס"ל כן ולדידהו צריך להיות או לתשמיש היתר או לצורך מקומו ממש.

ועד"ז הולך ראיות רבינו הרב ז"ל מדברי התוס' והרא"ש ש"פ המצניע שכתבו דאסור לכבד את הבית משום שמזיז עפר ממקומו ולא שרינן משום טלטול מן הצד. וכן הביא מדברי הר"ן בשם הראב"ד ש"פ המצניע דאינו מותר לכבד את הבית אלא שלא נפל בו לא קליפי אגוזים וקליפי רימונים ולא כל דבר שאסור לטלטלו עי"ש ולא הותר משום טלטול מן הצד, וע"כ משום דהוי כידא אריכתא. אבל זה צ"ע מאד דהלא שם לא הוי טלטול מן הצד לצורך דבר המותר דלא מייירי שצריך למקומו. ובאמת כבר כתבנו במק"א דלדעת כמה ראשונים, הרי"ף לא אזיל כלל בשיטת הר"י ולא ס"ל היתר טלטול מן הצד אלא במוקצה דאוכלין אבל במוקצה כאבנים לא הותר כלל טלטול מן הצד, וי"ל דגם הראב"ד ס"ל כן א"כ אף אם נימא דהוי כצורך מקומו לא הותר בו טלטול מן הצד. ובאמת התוס' שבת בסימן של"ז הקשה על הרשב"א למה צריכין להיתר גרף של רעי הלא הוי טלטול מן הצד לצורך מקומו, וכתב דאולי לא מיקרי צורך מקומו. וכן בנהר שלום סימן ש"ח סעיף כ"ז הקשה על ה"ט דמתיר לגור בסכין את העצמות והקליפין מעל השלחן והקשה דאפי' אם נימא דהוי טלטול מן הצד הלא לא הותר בשביל דבר האסור עי"ש. הרי אפי' שם לא הוי דבר פשוט דהוי כצורך מקומו, וא"כ מאין פשיטא ליה לרבינו הרב כ"כ דלכבד את הקרקע מיקרי לצורך מקומו עד שהביא ראיה מזה דלא הוי טלטול מן הצד.

וכן מצאתי מבואר להדיא בדברי הראשונים דלכבד את הבית מיקרי טלטול מן הצד וז"ל ספר הבתים שער מלאכת שבת שער שמיני וז"ל וכתב הראב"ד בית שנתכבד מערב שבת ורוצה לכבד משום פירוין מותר אבל אם לא נתכבד מערב שבת אסור וכו' ואם נפלו שם קלפים ודברים האסורים לטלטל אעפי' שנתכבד מערב שבת אסור מפני טלטול הקלפים שטלטול מן הצד שמו טלטול עכ"ל הרי מפורש דמה שאסר הראב"ד אינו משום דס"ל דלא הוי טלטול מן הצד אלא ס"ל דאף טלטול מן הצד אסור בגונא ההוא או משום דלא מיקרי לצורך מקומו. או דס"ל כהבנת שאר הראשונים שהבאנו לעיל דלא הותר טלטול מן הצד כלל אלא באוכלין.

וכן מפורש בדברי הרמב"ן במלחמות פרק כל הכלים דמיקרי טלטול מן הצד וז"ל ואם תשאל והלא בכיבוד הבית מזיז הוא עפר שאינו מן המוכן אומר אני וכו' א"נ התירו טלטול מן הצד שתהא להם דירה נאה לכבוד שבת עכ"ל. הרי מפורש דהוי טלטול מן הצד ולא כידא אריכתא, ומשמע מדבריו דלא הוי ממש לצורך דבר המותר. או דס"ל דדוקא באוכלין היתרו טלטול מן הצד כמו שביארנו במק"א מדברי הראשונים, והצריכו לתת היתר מיוחד לכבד את הבית לכבוד שבת.

וכן מבואר בספר אהל מועד שער השבת דרך ד' וז"ל והרמב"ן אומר שיש לאסור משום שמזיז עפר אלא שבמקום סעודה דהוי ליה גרף של רעי מותר, א"נ אפשר לומר שהתירו טלטול מן הצד שתהא להם דירה נאה לכבוד שבת עכ"ל. הרי דהוי טלטול מן הצד.

וכן כתב המאירי פרק המצניע דף צ"ה ד"ה מכבד וז"ל וגדולי המפרשים [הוא הראב"ד]

כתבו שהבית שנתכבד מערב שבת ולא נפלו בו בשבת קליפי אגוזים וכו' מותר לטלטל, אבל כל שלא נתכבד מערב שבת וכו' אסור, וה"ה אם היו שם קליפין ודברים האסורים לטלטל שהוא אסור משום טלטול מן הצד עכ"ל. הרי מפורש דדעת הראב"ד דהוי טלטול מן הצד.

ומה שהביא רבינו הרב ז"ל את דברי הר"ן בביצה פרק יו"ט דטלטול ע"י דבר אחר לא שרינן ליה אלא משום כבוד יו"ט, צ"ע דלכאורה אדרבה משם ראייה להיפך שהרי כתב וז"ל וכת"ה הרי הוא מזיז עפר ממקומו איכא למימר דטלטול מן הצד ע"י דבר אחר משום כבוד יו"ט התיירוהו עכ"ל. הרי דכתב להדיא דהוי טלטול מן הצד. והרב לא הביא את לשונו שכתב שהוא טלטול מן הצד. וצ"ל דרבינו הרב מפרש כונתו דהוי רק קצת כמו טלטול מן הצד. אבל שאר אחרונים מפרשים אותו דהוי ממש טלטול מן הצד. ועיין בתו"ש סימן של"ז שהביא ראייה מדברי הר"ן האלו דכיבוד הבית הוי טלטול מן הצד, וכן מהרש"ם בדעת תורה סימן ש"ח הביא ראייה לדברי הט"ז מדברי הר"ן האלו, וכתב דאף החולקין על הרי"ף ואסרו לכבד הבית מודים לדברי הט"ז, אלא דלא ס"ל דהתירו טלטול מן הצד לכבוד יו"ט, הרי שהבין בפשיטות דכיבוד הבית לא מיקרי לצורך דבר המותר ולא מיקרי לצורך מקומו.

עוד הביא רבינו הרב ז"ל מדברי התוס' דף נ' (ד"ה הכל) שהביא המג"א סימן רנ"ט דאם נתקלקלה הגומא אסור להחזיר הקדירה אפי' לר"א בן תודאי הכא עדיף טפי מטלטול מן הצד שצריך לטלטל אילך ואילך כשרוצין להטמין עכ"ל. ומפרש את כונתם דכיון דעיקר כונת הטלטול הוא בשביל להזיז המוכין הוי כידא אריכתא ולא מיקרי טלטול מן הצד. אבל גם בענין זה מצאתי בדברי הראשונים דמיקרי טלטול מן הצד וז"ל המאירי דף מ"ח ד"ה וראב"ע ואף לדחקן אילך ואילך בגוף הקדירה אינו יכול שהוא סבור דטלטול מן הצד אסור וכו' ומ"מ פי' בגמ' שאם נתקלקלה בודאי ר"ל שנפלו לשם אסור להחזירה ר"ל אף בטלטול מן הצד שמא יבוא לטלטל בידים עכ"ל. הרי דס"ל דמיקרי טלטול מן הצד אלא דבקדירה לא רצו להתירו, וכן יש לפרש את דברי התוס' דלא רצו להתיר טלטול מן הצד לעשות מעשה גדול של עשית מקום מושב להקדירה ואינו מותר אלא טלטול בעלמא, וכן פירש הערוך השלחן את דברי התוס'.

וכן כתב בפירושו רבינו יונתן מלוניל דף נ' ע"ב נתקלקלה הגומא שנפלו הגיזין למקום מושב הקדירה שאסור להחזירה, לפי שמזיז הגיזין לכאן ולכאן ואפי' עם הקדירה עצמה שהוא טלטול מן הצד לדחותנה הנה והנה אסור, דטלטול מן הצד שמיה טלטול עכ"ל הרי דברים מפורשים דהוי טלטול מן הצד.

עוד דייק רבינו הרב ז"ל מלשון הרמב"ם פכ"ה שכתב ובזמן שמטלטל האחד מהן יטלטל השני אם היה צריך לדבר שמותר לטלטלו מטלטלו ואף על פי שדבר האסור מיטלטל עמו עכ"ל. וכן מבואר בדברי הר"ן. משמע משום דעיקר הטלטול הוא דבר המותר ואינו משמשת לטלטל את האיסור וגם היא אינה מטלטלת את האיסור אלא הוא מיטלטל מאליו, א"כ במטלטל המוקצה ע"י קנה עיקר טלטולו הוא דבר האסור והקנה משמשת את המוקצה נתיחס עיקר הטלטל על האיסור ולא על ההיתר זת"ד. ולענ"ד לישב שאין כונת הרמב"ם לבאר גדר טלטול מן הצד, אלא כונתו לבאר דלא הותר טלטול מן הצד אלא בכה"ג שכתב משום דאז הוי לצורך היתר ומפרש דאם הוי לצורך היתר למה הוא מטלטל גם האיסור, לזה קאמר דהאיסור מטלטל מאיליו דרך אגב ואין לו צורך בו, וכונתו להפקיע דאם יש לו צורך בהאיסור אסור הטלטול משום דהוי לצורך האיסור אף דהוי טלטול מן הצד, א"כ א"א ללמוד מדבריו

דבגונא אחרת לא מיקרי טלטול מהצד אלא דבגונא האחרת הוי לצורך איסור. והרמב"ם לא הזכיר כלל הדין בלצורך מקומו ולא דיבר אלא מלצורך האיסור או לצורך ההיתר, וא"כ כל היכא דאינו צריך להאיסור נמצא דהאיסור מטולטל מאליו אבל בלצורך מקומו משכחת לה היתר טלטול מן הצד אף שהאיסור אינו מטולטל מאליו. א"כ אינו ראייה כלל להסברא של ידא אריכא.

ולדעת רבינו הרב ז"ל לא אוכל להבין לענ"ד בהא דסימן שי"א סעיף א' וכן מבוואר בגמ' דף מ"ג מת המוטל בחמה אמר ר' יהודה אמר שמואל הפכו ממטה למטה משום דטלטול מן הצד לא שמיה טלטול, ולדעת הרב ז"ל למה הוי בכלל טלטול מן הצד הרי מגביה את המטה רק להפוך המת למטה האחר, א"כ המטה משמשת להמת ולמה לא הוי המטה כידא אריכתא, והרב ז"ל הסביר את הדין של מת במטה כשצריך למקומו, אבל כשהוא לצורך המת לא הסביר כלל למה הוי טלטול מן הצד וצ"ע.

צריכין להעמיק הרבה בהבנת דבריו הקדושים ואז מוצאים בו הרבה פנינים

"שמעתי ממורי ורבי גאון ישראל וקדושו מהר"ש ענגיל אב"ד ראדאמישלא זי"ע שצריכין להעמיק הרבה בהבנת דבריו הקדושים (ה"ה שו"ע רבינו הרב בעל התניא) ואז מוצאים בו הרבה פנינים".

(מתוך הסכמת אבד"ק פריימאן ז"ל
לס' חוקת התורה – זכרון מרדכי, ברוקלין תשמ"ו)

אילו היית לומד עמהם ג"כ שו"ע הרב הייתם טועם טעם גדול

"אמרתי לו פעם שאני לומד עם הבחורים מס' שבת גפ"ת וראשונים והשלחן ערוך ע"ז ומשנה ברורה, ואמר לי [אדמו"ר הרה"ק רבי יעקב יוסף מסקווירא זצ"ל] אילו היית לומד עמהם ג"כ שו"ע הרב (מהתניא הק') הייתם טועם טעם גדול".
(ספר נועם שיח, מהרה"צ ממאטע סאלקא זצ"ל, עמ' קפד)

בכל מקום שיש חילוקי דיעות בין הפוסקים תעשה כפסקו של השו"ע הרב

"שמעתי מפי הרה"ח ר' חיים יעקב מ. ארנפלד הי"ו ק"צ נתניה: "בשנים עברו הייתי ממונה על הכשרות מלון גלי צאנז לחג הפסח, וזכרתי שרבינו [אדמו"ר הרה"ק מצאנז קלויזנבורג] זי"ע הורה לי ללמוד שו"ע הל' הגעלת כלים עם המג"א והנו"כ, ולחזור ע"ז עם שו"ע הרב, בהוסיפו, "בכל מקום שיש חילוקי דיעות בין הפוסקים תעשה כפסקו של השו"ע הרב".
(ספר הליכות חיים, ניסן, עמ' נא בהערה)

ברוב ענוותנותו מתאמץ ליישב דבריהם של כמה האחרונים שהוא עצמו עולה עליהם בגאונותו

הוא (הגאון רבי משה ארי' לייב שפירא ראש ישיבת תורת אמת) היה מספר על הערצתו העמוקה של הגרצ"פ פרנק זצ"ל לכ"ק רבינו הגדול בעל התניא והשלחן ערוך ולחיבורו 'שולחן ערוך הרב'. הרב פרנק היה נוהג לומר שאדמו"ר הזקן ברוב ענוותנותו מתאמץ ומתייגע כדי ליישב את דבריהם של כמה מן האחרונים שהוא עצמו עולה עליהם בגאונותו. (וראה גם בספרו "הר צבי" הלכות ראש השנה שי"ל בסיון תרפ"ט).
(אנשים של צורה, עמ' 81)